

Kirjuta valgetesse kastidesse. Hallil taustal on juhised.
Palun täida kõik väljad, mille juures on märges *kohustuslik*.

Põhiandmed	Kirjeldus	Seosed	Jätkusuutlikkus	Lisainfo	Allikad
Nimetus kirjakeeles					
Ühepuulootsiku ehitamine ja kasutus Soomaal					
Nimetus kohalikus keeles, murdes või slängis					
<p>Soomaal mõeldakse sõna „lootsik“ all alati ühepuulootsikut. Viimasel ajal on sünonüümina levinud sõna „haabjas“, samatähenduslik on ka „ühepuupaat“. Väandra kandis on ühepuulootsikut hüütud ka hingepüüdjaks.</p> <p>„Hingepüüdjaga sõitmine nõuab paremat sõudmisoskust, sest see on kitsas ja põhi ümmargune ning võib iga suurema vääratuse juures kergesti ümber minna ja teilt hingegegi võtta. Sellest ongi tolle sõiduki nimi tulnud.“ (https://haabjas.com/2019/12/08/ilus-oled-isamaa/)</p>					
Valdkond					
KÄSITÖÖ – transpordivahendite ehitamine ja parandamine, puidu töötlemine LOODUSVARADE MAJANDAMINE – metsandus ASUSTUS, ELUKORRALDUS, ELUKESKKOND – transport ja sidepidamine					
Asukoht					
Maakond		Viljandi maakonda ja Pärnu maakonda jääv Soomaa maastikupiirkond			
Sissekande koostaja (kohustuslik) Sissekande koostaja(te) nimi või nimed.		Aivar Ruukel, Oliver Loode, Priit-Kalev Parts			

Põhiandmed	Kirjeldus	Seosed	Jätkusuutlikkus	Lisainfo	Allikad
Kirjeldus (kohustuslik)					

Soomaa ühepuulootsik on painutatud külgedega ja madalapõhjaline kanuutaoline ühest puust õõnestatud paat, mis on tavaliselt valmistatud haavapuust. Ühepuulootsiku ehitus on terviklik ja tehniliselt keerukas protsess, mis algab sobiva puu leidmisega ning lõpeb paadi vettelaskmisega. Haabjaehituse keskseks tegevuseks on külgede laialipainutamine (laotamine). Soojuse ja niiskuse koosmõjul, sh tule ja veega ning puuokste abil painutatakse haabja toorik umbes poole laiemaks. Seeläbi suurendatakse paadi mahtuvust, stabiilsust ning manöövervus- ja kandevõimet.

Vesisel ja suurte üleujutuste poolest tuntud Pärnu jõe lisajõgede alamjooksul Soomaal on ühepuulootsik tänaseni liikumis- ja transpordivahendina kasutusel, olles suurvee ajal sobilik sõiduriist. Tänapäeval pole Soomaal haabjal enam otseselt praktilist tähtsust, kuid lootsiku ehitamise traditsiooni hoitakse siiski alal. Enamasti kasutatakse neid kergeid ja liikuvaid paate turistidele elamusretkede korraldamiseks. Samas on haabjas muutunud omamoodi vaatamisväärsuseks ning Pärnu ja Viljandi maakondade piirile jääva Soomaa rahvuspargi sümboliks.

Haabjakultuuri asukohaks Eestis on Soomaa, maastikupiirkond Edela-Eestis. Soomaa (1545 km²) on tasase pinnamoega, aga väga elurikas ala. Soomaa maastikku kujundavad jõed ja metsad, sh soometsad, rabamännikud, vanad laanemetsad ning jõgede lammidel kasvavad lammimetsad. Domineerivateks maastikuvormideks on sood (32,3% Soomaast).

Soomaad iseloomustavad sageli mitu korda aastas esinevad üleujutusperioodid. Soomaa elanike identiteet ja piirkonna kuvand Eestis on tihedalt seotud just vee ning seeläbi ka ühepuulootsikuga, mida on Soomaal sajandeid kasutatud peamise sõidu- ja elatusvahendina. Soomaa ainulaadse looduskeskkonna ja kultuuripärandi kaitsmiseks asutati 1993. aastal Soomaa rahvuspark (398,4 km²), mis katab 26% Soomaa piirkonnast.

Haabjaehitus on traditsiooniliselt olnud kogukondlik tegevus, milles osalevad lisaks meistritele õpipoisid ja teised kogukonna liikmed. Haabjaehitusega kaasnes sageli ka haabjameistrite, paadiehituse- ja kasutusega seotud lugude vestmine ja traditsiooniliste teadmiste edasiandmine noortele.

Tänased haabjameistrid kannavad endas Soomaa haabjameistrite sajanditetagust kultuuripärandit. Nagu vanasti, on ka praegu haabja ehitamine meistrite jaoks kõrvaltöö või -tegevus. Kuna haabjaehitus nõuab suurt füüsilist pingutust, on haabjameistriteks tänini olnud mehed. Erinevalt traditsioonilisest mudelist, kus haabjameister oli tavaliselt Soomaal talupidaja, esindavad tänased haabjaehitajad eri eluvaldkondi talunikest õppejõudude ning ettevõtjateni ning elavad Eesti eri paigus. Siiski on tänased haabjameistrid säilitanud tugeva sideme Soomaaga, mis seisneb eelkõige Soomaa tüüpi ühepuulootsiku ehitamises. Haabjameistrid on vanuses 40–60, vajaka jääb noorema põlvkonna õpipoistest ja tulevastest meistritest. Kui ajalooliselt oli haabjameistri peamiseks ülesandeks valmistada häid lootsikuid, siis tänapäeval on haabjaehitajate ülesandeks ka haabjakultuuri teadvustamine ja populariseerimine Eestis ja rahvusvaheliselt. Paljud haabjameistrid on seda ka edukalt teinud ja tõstnud seeläbi teadlikkust Soomaa haabjast ning äratanud selle vastu huvi. Tegevus on kaasa aidanud haabjakultuuri säilimisele 21. sajandini. Lisaks viiele tunnustatud meistrile on Eestis ligi 20 haabjaehituse kogemusega meest, kelle seas on potentsiaalseid tulevase haabjameistrid.

Soomaa kohalik kogukond kannab pärandit haabja kasutusest ja tähendusest. Soomaa piirkonnas elab umbes 850 inimest, kellest vähemalt pooled on Soomaa põliselanikud: nad on sündinud Soomaal ja on Soomaa põlistalude järeltulijad. Kuigi Soomaa elanike arv on oluliselt vähenenud, elab seal siiani mitmeid kümneid inimesi, kes mäletavad lapsepõlvest haabja igapäevast kasutust ning selle keskset tähendust kogukonnas. Vanemad põliselanikud on selle teadmise edasi andnud ka järgmistele põlvkondadele. Kui ajalooliselt olid haabjameistriteks mehed, siis haabjat kasutasid nii mehed, naised kui ka lapsed. Ka praegu on Soomaa elanikud haabjate kasutajad ja kannavad traditsiooni edasi, toetades näiteks iga-aastaste haabjapäevade korraldamist, osaledes haabjalaagrites jms.

Haabjaehitusega olid seotud uskumused ja traditsioonid. Näiteks oli puu langetamisel tähtis tuulesuund: puu võeti maha siis, kui puhus põhjatuul. Seejuures langetati puu vastu tuult, uskudes, et haabjas ei lähe siis hiljem mädanema. Oluline oli ka see, kui kaugele ja mis suunas puu langes. Arvati, et kui puu langeb kannust kaugemale, tuleb kiire käiguga paat. Jälgiti, et veohobune oleks kindlasti mära.

Ajalooline taust (kohustuslik)

Jõesid olid minevikus põhilised liiklusteed, mida suurema osa aastast sai takistusteta kasutada. Seetõttu on ühest puust õõnestatud paat – lootsik – olnud Soomaa inimeste jaoks sajandeid üks tähtsamaid liikumisvahendeid. Jämedamad puud, millest Soomaa jõekallaste elanikud esimesed ühepuupaadid ehitasid, tekkisid umbes 6000 aasta eest. Sel ajal, atlantilisel kliimaperioodil, olid metsad lopsaka kasvuga ja temperatuur praegusest paar kraadi kõrgem. Kiviaegsed ühepuupaadid, mis kivist õõnestalvadega valmistati, olid tõmpide otstega künad. Aja jooksul on tööriistad arenenud ja ühepuulootsiku ehitus täiustunud. Kogemused ja oskused on põlvest põlve edasi antud ning ühepuulootsik on saanud oma tänase voolujoonelise ja kiirekäigulise kuju.

Ühepuulootsikul on Soomaa elanike seas olnud harukordne tähtsus, see oli olemuslik osa Soomaa argikultuurist. Kuni 20. sajandi teise pooleni kasutati Soomaa haabjat jõgedel igapäevase sõiduvahendina (sõidud poodi, naabri juurde, meiereisse, veskile, heinamaale, kooli, kirikusse, kalmistule) ja kalapüügiks. Kevadiste suurvete ajal oli haabjas ainus liikumisvahend. Üleujutuste perioodil polnud tavapäraseid talutöid võimalik teha. Siis oli rohkem aega niisama seltskondlikuks läbikäimiseks ja lootsik oli seejuures asendamatu. Vahel sõideti haabjaga ka lõbu pärast, sh suuremate seltskondadega.

Tänaseks on haabja kasutusala teisenenud: tänapäevasemate ja odavamate paaditüüpide tõttu, samuti maanteed võrgu ja autostumise tagajärjel ei ole haabjas sama hädavajalik liikumisvahend kui vanasti. Siiski kasutatakse haabjat vabal ajal (sh loodusmatkadel, harrastuslikuks kalapüügiks) ja sel on kultuuriline tähendus: haabjas on Soomaa kogukonna kollektiivses mälus ja identiteedis endiselt olulisel kohal. Soomaa põliskülades on alles sõidukorras haabjad ja kohalik kogukond edendab haabjakultuuri koostöös haabjameistritega üle Eesti. Lisaks haabja rolli teisenemisele on aja jooksul muutunud ka ehitamisel kasutatavad tööriistad. Muutunud ei ole aga haabja laotamine ehk parraste laialipainutamine tule ja vee abil paadile kuju andmiseks.

Ajalooliselt on ühepuulootsikuid kasutatud ka teistes Eesti piirkondades, sh mujal Pärnu jõgikonnas, Lääne-Eestis Kasari jõel ja Matsalu lahes ning Ida-Eestis Emajõe alamjooksul ja selle lisajõel Ahjal. Üldisemalt on painutatud ühepuulootsik kõigil kontinentidel levinud kultuurilming. Ühepuulootsikud on tänaseni kasutusel põlisrahvaste seas Venemaal (sh handid, marid, vepslased), aga ka näiteks Kanada läänerannikul. Soomaa on ühepuulootsiku levila läänepiiriks Euraasias.

Põhiandmed Kirjeldus Seosed **Jätkusuutlikkus** Lisainfo Allikad

Nähtuse, oskuse, teadmise edasiandmine ja –kandmine (kohustuslik)

Haabjakultuuri säilimise peamiseks eelduseks on korrapärane ja regulaarne haabjate ehitus. See võimaldaks olemasolevatel meistritel hoida ja lihvida oma oskusi ning kaasata haabjaehitusse uusi huvilisi, kellest sirguksid tulevased meistrid ning kes tagaksid haabjakultuuri pikaajalise kestmise. Alates 2000. aastatest on Soomaal igal aastal suviti ehitatud 1–2 haabjat. Haabjaehituse käigus omandatakse nii haabjaehituse teooria kui ka praktilised võtted.

Haabjakultuuriga on seotud kaks kogukonda: meistrid ja Soomaa kohalikud elanikud.

1) Ühepuulootsikute meistrid on Eestis hinnanguliselt viis ja nad on ühepuulootsikuga seotud kultuuripärandi peamised kandjad. Ehituseks vajalikud teadmised ja oskused on nad vahetult omandanud Soomaa viimastelt tunnustatud lootsikumeistritel. Tänaused meistrid on 40–60-aastased mehed, kelle jaoks on haabjaehitus kõrvaltöö või harrastus. Haabjameistrid kannavad Soomaa ühepuulootsiku ehituse elavat kultuuripärandit ja aitavad kaasa haabja kasutuse populariseerimisele Soomaal, korraldades haabjaretki, -laagreid, ja -seminare.

2) Soomaa kohalikul kogukonnal on teadmised ja mälestused haabja traditsioonilisest kasutusest Soomaal, sh haabja funktsioonidest liikumisvahendina iga-aastaste üleujutuste ajal. Piirkonnas elab umbes 850 inimest. Ühepuulootsik on olulisel kohal Soomaa kohaliku kogukonna identiteedis, kuna seostub esivanemate eluviisiga, aga ka tänase Soomaa kultuurielu ja kuvandiga. Soomaa kogukond osaleb aktiivselt haabja ja selle uute kasutusvõimaluste edendamisel.

Haabjameistrite ja kohalike elanike kogukond täiendavad ja toetavad üksteist. Mitmed haabjameistrid on peresidemete ja töö tõttu Soomaa kogukonna aktiivsed liikmed, aidates seeläbi kaasa meistrite ja kohaliku kogukonna tihedamale koostööle.

Haabja kasutust toetavad tänapäevastes tingimustes haabjamatkad Soomaal, sh perioodilised haabjaomanike kokkutulekud. Haabjamatkad aitavad luua laiendatud haabjakogukonda, mis koosneb haabjameistritest, -kasutajatest ja -huvilistest.

Soomaa haabjakultuuri edasiandmisele on kaasa aidanud ka teaduslikud uurimused ja artiklid, sh Jaan Keerdo magistritöö haabjaehitusest.

1996. aastast alates on Soomaal korraldatud haabja ehitamise laagreid. Kodukandi ökoturismi algatuse toel ja Soomaa rahvuspargi ning Eestimaa Looduse fondi eestvedamisel Saarisoo turismitalus toimunud laagrites jagasid oma teadmisi ja oskusi kaks meistrit: Jüri Lükk (1929–2001) ja Jaan Rahumaa (1928–2000), kes igapäevaselt haabjaid kasutasid. Nooremal põlvkonnal õnnestus see oskus viimaseid vanu meistreid jälgides ja nende õpetussõnu kuulates üle võtta. Nüüd antakse neid teadmisi omakorda teistele edasi.

Eesti avalikkuse teadlikkust haabjast on aidanud tõsta haabjameistrite töötoad ja esitlused üle Eesti. Alates 1996. aastast on haabja töötube korraldatud Tallinnas, Narvas, Tartus, Pärnus, Käsmus ja mujal. Haabjameistrid on tutvustanud haabjakultuuri kooliõpilastele Soomaal ja üle Eesti. Eesti haabjaseltsi eestvedamisel on Soomaa haabjakultuurist ilmunud kirjandust ka laiemale lugejaskonnale, sh lastele.

Võimalikud ohud (kohustuslik)
<p>Neli peamist ohtu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Haabjaehituse oskuste järjepidevuse katkemine järgnevatel aastakümnetel haabjaehitajate järelkasvu vähesuse ja praeguste meistrite vanuse tõttu. 2. Haabjaehituse oskuse edasikestmine sõltub sellest, kui suur on nõudlus uute haabjate järele ja kui palju haabjaid tänapäeval kasutatakse. 3. Eesti metsades on intensiivsete raiemeetodite tõttu üha vähem haabjaehituseks vajalikke (60–120-aastaseid) haavapuid. 4. Soomaa piirkonna elanike arv on viimase sajandi jooksul märkimisväärselt langenud ja langustrend jätkub praeguste põliselanike vananemise tõttu. <p>Tänapäeval ja järgneva 10–20 aasta jooksul ehk praeguste haabjameistrite aktiivse tegutsemise ajal säilib Soomaa haabjaehitus kindlasti, kuid seejärel võib see eri tegurite koosmõjul järsult langeda. Ilma haabjameistrite, kohaliku kogukonna, aga ka laiemalt Eesti ühiskonna ja riigi täiendavate pingutusteta võib seda pidada tõenäoliseks stsenaariumiks, mistõttu on haabjakultuur tõsiselt ohustatud ja vajab kiireloomulist kaitset.</p>
Nähtuse, oskuse, teadmise toetamiseks astunud sammud (kohustuslik)
<p>Lähtuvalt oma põhikirjalistest eesmärkidest on 2008. aastal asutatud MTÜ Eesti Haabjaselts põhilise tegevusena korraldanud igal suvel ühepuulootsikute ehituse meistriklasse, kus huvilised on saanud haabjaehitust õppida.</p> <p>Seltsi liige Jaan Keerdo kaitses 2011. aastal magistrikaadi tööga „Haabjaehituse teoreetilised põhimõtted ja praktilised lahendused. Magistritöö kultuuriväärtuste säilitamise erialal“.</p> <p>Suurimaks haabjasõitu tutvustavaks projektiks võib lugeda 2009. aastal XXV laulupeo tule viimise mööda ajaloolist veeteed Võrtsjärvelt Pärnusse.</p> <p>2010. aastal panustas haabjaselts nõuga lasteraamatu „Lootsiku loomine“ valmimisse.</p> <p>2016. aastal väntas Lõunameedia (Imre Annus) keskkonnaameti tellimusel õppefilmi.</p> <p>2016. aastal kanti „Haabja ehitamine Soomaal“ Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse.</p> <p>2018. aastal korraldati Soomaa rahvusparki keskses rahvusvaheline seminar, kus osalesid ühepuulootsiku eksperdid Irimaalt, Sloveeniast, Lätist ja Eestist.</p> <p>2019. aastal algatati projekt „Soomaa lootsikukultuuri nominatsiooni ettevalmistamine UNESCO kiireloomulist kaitset vajava vaimse kultuuripärandi nimekirja“.</p>

Põhiandmed

Kirjeldus

Seosed

Jätkusuutlikkus

Lisainfo

Allikad

Bibliograafia		
1.	Keerdo, Jaan 2011. Haabjaehituse teoreetilised põhimõtted ja praktilised lahendused. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool. Käsikiri.	
2.	Koivusalo, Frederik 2002. Äspingen. Den forntida österlandsfararens färdmedel. Vaasa: Vaasa Yliopistopaino.	
3.	Pärdi, Heiki 2018. Ürgne ühepuupaat – haabjas, lootsik, vene – Soomaal ja mujal Eestis. – Soomaa. Suurem kui vesi: kohanemine ja toimetulek. Eesti Vabaõhumuuseumi Toimetised 6, 59–91.	
4.	Väre, Hans. 2010. Lootsiku loomine: pühendatud vanadele meistritele. [Viljandi]: Soomaa Sõprade Selts.	
5.	Manninen, Ilmar 1929. Soome sugu rahvaste etnograafia. Tartu: Loodus, 107–108.	
6.		
Internetiallikad		
Lingi pealkiri	Link	Allika lühitutvustus
Haabjaseltsi veebileht	https://haabjas.com/	Artiklid ja muu materjal haabjaehitusest ja kasutamisest
Vikipeedia haabjast	https://et.wikipedia.org/wiki/Haabjas	Ülevaateartikkel haabjast ja selle ehitusest
Maailma ühepuupaadid	https://haabjas.com/maailmakaart/	Google'i kaart ühepuupaatide levikust üle maailma

	Haabjas	http://historicships.wiseman.ee/est/haabjas	Haabjas Eesti Vanalaeva Ühingu kodulehel
	Haabjablogi	http://haabjas.blogspot.com/	Postitusi aastatest 2005–2019
Fotod			
Pealkiri		Kirjeldus	Vesimärk ?
	Vanad ja noored meistrid	Legendaarsed vanameistrid Jüri lükk ja Jaan Rahumaa juhendavad noort meistrit Jaan Keerdot Saarisoo haabjalaagris. Foto: Toomas Tuul, 23.06.1999	☐
	Pulmasõit haabjal	Liana ja Imre Arro pulmasõit haabjal Taagepera järvel. Foto: Gerry Sulp, 16.08.2014	☐
	Haabja kasutamine üleujutuse ajal	Karuskose talus sõidab ujutuse ajal sauna lootsikumeister Aivar Ruukel. Foto: Mati Kose, 04.12.2008	☐
	Tuli ja vesi	Haabja laotamine Saarisoo talus. Foto: Mati Kose, 19.08.2015	☐
	Võidusõit	Võidusõit haabjatel Urumarja külas haabjameeste kokkutulekul, esiplaanil Reigo Neerut. Foto: Annika Haas, 26.08.2000	☐
	Lootsiku laotamine	Haabjameister Priit-Kalev Parts laotamas Liivakingu talus Võrumaal. Foto: Alexander Kamelhair, 15.08.2018	☐
	Haabjameeste kokkutulek	Haabjameeste kokkutulekul toimub sõit Meiekosel Raudna jõel. Foto: Sandra Urvak, 18.08.2018	☐
	Noored lootsikuehitajad	Poldi talus Soomaal ehitavad lootsikut Uku Kübarsepp, Boris Vainu ja Marek Vainula. Foto: Sandra Urvak, 24.05.2019	☐
	Haabjas jõel	Soomaa elanik Algi Martsoo sõidab haabjaga Raudna jõel. Foto: Sandra Urvak	☐
	Haabja laotamine Karuskosel	Karuskose talus laotavad haabjat Jaan Keerdo, Aivar Ruukel, Ain Ruukel ja Aat Sarv. Foto: Ülo Soomets, 10.09.2012	☐
Videod			
Pealkiri		Kirjeldus	
1.	Ühepuulootsiku ehitus ja kasutamine Soomaal	UNESCO taotluse film, Eesti Rahva Muuseum 2019. https://www.youtube.com/watch?v=lohGJSxfxBg&t=17s	
2.	Lootsiku sünd	LõunaMeedia2016, filmi autor ja teostaja: Imre Annus. Film on valminud keskkonnaameti projekti „Rahvusparkide kultuuripärandi koolitused 2016–2017“ raames. https://www.youtube.com/watch?v=6F_StMi-Aal	
3.	Soomaa ühepuupaat	Ülevaade haabja ehitamisest. Vello Mässi dokumentaalfilm (2001), filmitud aastatel 1999–2000. Eesti Meremuuseum. https://haabjas.com/2001/03/03/soomaa-uehepuupaat/	
4.	Ühepuulootsik ehk aastaring Halliste ja Raudna jõe kallastel	Mark Soosaare dokumentaalfilm (1986). https://haabjas.com/1986/03/01/uehepuulootsik-ehk-aastaring-halliste-ja-raudna-joe-kallastel/	
5.	Ühepuulootsiku sünd	Haabjaehituse laager Saarisool 1996. aastal. Aime Jõgi ja Tõnis Möldre dokumentaalfilm, filmitud aastatel 1996–1997. https://www.youtube.com/watch?v=c-8yklSupgE ja https://www.youtube.com/watch?v=A2_1VofU3_M	
6.	Haabjas	Haabjalaager aastal 2000. Tootja: Sihtasutus Eesti Loodus. Filmi autor: Kalle Mälberg https://www.youtube.com/watch?v=U0NRpmcMiyM	
7.	Lähme külla: Paadipoisid	Eesti Rahvusringhääling 1996. Saatejuht: Kati Murutar, režissöör: Maidu Selgmäe. https://haabjas.com/1996/06/19/paadipoisid/	

Helifailid	
Pealkiri	Kirjeldus
 Lootsikumeister Aleksander Oolepit intervjueerib Valdo Pant	RAMETO saade „Süsta ja mikrofoniga“. Reporter: Valdo Pant, eetris 20.08.1966 Eesti Raadios. Lootsikumeister Aleksander Oolepit intervjueerib Valdo Pant. Oolepi Aleks (sünd Olev) oli Soomaa legendaarne lootsikumeister, kelle õpilased olid lootsikumeistrid Jaan Rahumaa ja Jüri Lükk. https://www.youtube.com/watch?v=BN3O8zPlOT0&t=14s
Tekstifailid	
Pealkiri	Kirjeldus
1. Eesti ja Soome ühepuupaat	Haas, Annika 1997. Soome-ugri keelte seminaritöö. Tartu Ülikool https://haabjas.files.wordpress.com/2020/01/1997-eesti-ja-soome-c3bchepuupaat-annika-haas.pdf
2. Ühepuupaadiehitus e uuest tõusust Eestis 1990-ndatel	Rennu, Madis 2004. Proseminari töö, Tartu Ülikool. https://haabjas.files.wordpress.com/2019/03/2004-madis-rennu-c39chepuupaadiehituse-proseminar.pdf

Põhiandmed Kirjeldus Seosed Jätkusuutlikkus Lisainfo Allikad

Allikad, mille põhjal on sissekanne koostatud.

Informandid (kohustuslik)	
Kui kasutasid rohkemate informantide abi, pikenda tabelit ise.	
Ees- ja perekonnanimi Sulgudesse märgi sünniaasta.	Aivar Ruukel (1967)
Andmete kogumise aeg Vähemalt aasta täpsusega. Võib märkida ka perioodi.	2019
Andmete kogumise koht Asula täpsusega.	Soomaa
Andmete koguja Võib olla identne informandiga.	Aivar Ruukel
Ees- ja perekonnanimi	Priit-Kalev Parts
Andmete kogumise aeg	2019
Andmete kogumise koht	Viljandi
Andmete koguja	Aivar Ruukel
Ees- ja perekonnanimi	Jaan Keerdo
Andmete kogumise aeg	2019
Andmete kogumise koht	Tartu
Andmete koguja	Aivar Ruukel
Ees- ja perekonnanimi	Kaido Kama
Andmete kogumise aeg	2019
Andmete kogumise koht	Liivakingu
Andmete koguja	Aivar Ruukel

Teised allikad (kohustuslik)	
1.	„Ühest puutüvest õnestatud vene tegemine“ (1980). Film on ühepuupaadi valmistamisprotsessi võrdleva käsitlemisega, kus kõrvutatakse vepsa (1967. aasta välitööd) ja Soomaa meistrite Aleksander Oolepi ja Jaan Rahumaa (1969. aasta välitööd) töövõtteid.

2.	Lühike ülevaade haabjaehitusest kuues keeles. Trükise väljaandja: Kuusakoskin Työväenopisto (EL Socratesse programmi raames aastal 2003). https://haabjas.files.wordpress.com/2019/03/urmas-aitt-handiscola-logboat.pdf
----	---

Teema uurimise käigus kogutud materjalide asukoht	
Materjalide asukoht	Viide
1. Materjalide arhiivi loomine veebi	www.haabjas.com

**Entry to Estonian inventory of intangible
cultural heritage**

**KNOWLEDGE, SKILL, CUSTOM or
TRADITION**

**RAHVAKULTUURI
K E S K U S**

Basic data

Name in official language	
Building and use of expanded dugout boat in Soomaa region	
Name in local language, dialect or slang	
Ühepuulootsiku ehitamine ja kasutamine Soomaal	
Subject	
HANDICRAFTS - Construction and repair of transport equipment MANAGEMENT OF NATURAL RESOURCES - Forestry SETTLEMENT, LIVING ENVIRONMENT - Transport and communication HANDICRAFTS - Woodworking	
Location	
Administrative district	Soomaa landscape region, located in Pärnu county and Viljandi county
Author of the entry (required) .	Aivar Ruukel, Oliver Loode, Priit-Kalev Parts, Vadim Svjatkovski

Description

Description

Expanded dugout boat in Soomaa is a canoe-like boat, hollowed out from a single tree (usually, aspen), with expanded sides and a shallow base. Constructing a dugout is a complete and technically complex process that begins with finding the right tree and ending with launching the boat. The central activity of the dugout construction is the expanding of the sides. From the interaction of heat and moisture, including fire and water, the dugout boat board is significantly expanded, thus increasing the boat's volume, maneuverability and carrying capacity.

Dugout canoes are still used as a means of transport in the lower reaches of the Pärnu River, in the area of Soomaa, known for its large floods. Nowadays the dugout is no longer of direct practical importance in Soomaa, but the tradition of building a dugout boats is still being preserved. These light and mobile boats, made of a single log, are used for excursions by visitors. At the same time, the dugout boat has become a symbol of the Soomaa National Park, which is located on the border of Pärnu and Viljandi counties.

Estonia's dugout boat culture is located in Soomaa ("Land of Mires") - landscape region in South-Western Estonia. Soomaa (1545 km²) is a highly biodiverse wilderness area with a predominantly flat terrain. Dominant landscape forms are mires (32.3% of Soomaa). The landscape of Soomaa is shaped by rivers and forests, including mire and floodplain forests. Soomaa is known for its flooding periods occurring several times a year. Soomaa's identity is closely related to water, including the dugout boat. To protect the region's natural and cultural heritage, Soomaa National Park was established in 1993, covering 26% of Soomaa area.

Dugout boatbuilding has traditionally been a communal activity, where, in addition to masters, apprentices and other community members participate. Dugout boatbuilding is accompanied by story-telling about legendary masters and their boats.

Today's dugout boat masters carry the ancient cultural heritage of Soomaa masters. Like historically, dugout boatbuilding is a side occupation for today's masters. Dugout boatbuilding is a physically demanding activity and masters have traditionally been men. While historically dugout boat masters were farmers in Soomaa, today's masters represent many fields, from farming to academia and business, and they live across Estonia. Still, today's masters maintain a strong connection with Soomaa, primarily through their boatbuilding technique. Today's five masters represent 40-60 age group, and there is a lack of young apprentices. If historically the task of dugout boat masters was to build good boats, then today's masters also raise awareness of dugout boats, including their cultural meanings. These activities have contributed to the preservation of dugout boat culture into the 21st century. In addition, there are approximately 40 men in Estonia with some experience in dugout boatbuilding.

Soomaa local community carries the heritage of dugout boat use, and its communal meaning. Currently the population of Soomaa is approximately 850. Despite its decline, there remain dozens of people in Soomaa who have witnessed the daily use of dugout boats in their youth. Older residents have transferred this knowledge to younger generations. If historically dugout boat masters were men, then users of dugout boats were also women and children. Even now Soomaa residents are primarily users of dugout boats, who also help promote dugout boat culture, e.g., by assisting with organizing dugout boat festivals and by participating in dugout boat camps.

There were a number of beliefs and traditions associated with the construction of dugout boat. For example, the wind direction was important when felling a tree: the tree was taken down when the north wind blew. The tree was lowered against the wind, believing that the boat would not rot then. It was also important how far and in what direction the tree fell. It was thought that if the tree fell further from the stump, a fast-moving boat would come. It was observed that the log would be taken with the mare from the forest.

Historical background

Rivers have in the past been the main traffic routes that were accessible for most of the year without any obstacles. As a result, the expanded dugout boat has been one of the most important means of mobility for the people of Soomaa for centuries. The coarser trees that the inhabitants of Soomaa river banks built the first one-tree boats were created about 6000 years ago. At that time, during the Atlantic climate, the forests were lush and the temperature was a few degrees higher than today. The single-log boats of the Stone Age, made with stone hollow winters, were blunt-ended troughs. Over time, the tools have evolved and the design of the one-log-boat has been improved, experience and skills have been passed down from generation to generation, and the dugout developed its current streamlined and high-speed shape.

Dugout boats have been exceptionally important for Soomaa residents as they have formed an essential part of everyday culture. Until 1960s, dugout boats were used for daily transport on rivers (to shops, dairy, school, church) and fishing. During spring floods, regular farm work was suspended and there was more time for socialising – for which dugout boats were essential.

Today, uses of the dugout boat have changed due to modern and cheaper boat types and extensive road network, and it is not as indispensable. However, its recreational uses (including nature trips, hobby fishing) and cultural meaning have preserved – dugout boats occupy important place in the identity of Soomaa community. In Soomaa villages, there are usable dugout boats and the community promotes dugout boat culture together with dugout boat masters. In addition to changing the role of the dugout boat, the tools used in construction have changed over time. What has not changed, however, is the expanding process of dugout boat - the bending of the beams with fire and water to form the boat.

Historically, dugout boats have also been used in other Estonian regions: across Pärnu river basin, on Kasari river and Matsalu bay (Western Estonia), on Emajõgi river and its tributary Ahja (Eastern Estonia). More broadly, expanded dugout boats are known among indigenous peoples of all continents. Dugouts are still used by many indigenous peoples in Russia (including Khanty, Mari, Vepsians), as well as on the west coast of Canada, for example. Soomaa represents the Western frontier of dugout boats in Eurasia.

Sustainability

Carrying and transmitting the phenomenon, skill, knowledge

The main prerequisite for transmitting dugout boat culture is regular building of dugouts, which enables today's masters to maintain and refine their skills, and to engage new enthusiasts, from whom future masters would emerge. Since 2000s, 1-2 dugout boats have been built each summer. During the boatbuilding, both theory and practice of building dugout boats are acquired.

There are two communities involved in the dugout boat culture, the masters and the local inhabitants of Soomaa.

1) Dugout boat masters. There are 5 dugout boat masters in Estonia. They have obtained their knowledge and skills directly from last dugout boat masters of Soomaa. Today's masters are 40-60 year old men for whom boatbuilding is a side job or hobby. Masters carry the living heritage of building dugout boats and help popularise them, including by organising dugout boat trips, camps and boatbuilding workshops.

2) Soomaa local community. Knowledge about traditional uses of dugout boats, including as vehicles during annual floodings, resides among Soomaa residents (850 people live in the region). Dugout boat occupies a key place in the identity of Soomaa community, because it relates to ancestral way of life, but also today's cultural life and image of Soomaa.

Dugout boat masters and Soomaa residents complement and support each other. Several masters are active members of Soomaa community, thus contributing to closer cooperation between the two communities.

The use of the dugout boats in modern conditions is supported by the dugout trips in Soomaa, including periodic meetings of the dugout canoe owners. Dugout trips help create an extended community of dugout boats, consisting of boat masters, users and hobbyists. Various scientific studies and articles have also contributed to the transmission of Soomaa dugout canoe culture, including Jaan Keerdo's Master's thesis on dugout construction.

Since 1996, dugout building camps have been carried out in Soomaa. Two old masters - Jüri Lükk (1929-2001) and Jaan Rahumaa (1928-2000), shared their knowledge and skills at the camps at the Saarisoo Farm in 1996 - 2000. The younger generation succeeded in transposing this skill by following the last old masters and listening to their teachings. Now this knowledge is passed on to others.

Awareness of Estonian general public has been raised thanks to workshops and presentations by dugout boat masters. Since 1996, dugout boatbuilding workshops have been held all over Estonia. Dugout boat masters have introduced dugout boat culture to schoolchildren. Thanks to EDBS, literature about dugout boats has been published for general audiences, including children.

Possible threats
<p>Four major threats:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. The interruption of the continuity of transmitting dugout boatbuilding skills during the next decades due to a small “pipeline” of future masters and the demographic profile of current masters. 2. The continuation of dugout boatbuilding skills is directly related to the society’s interest in dugout boat culture, including demand for building new dugout boats and for modern uses of the dugout boat. 3. Due to intensive felling methods, Estonian forests have fewer aspen trees, suitable for building dugout boats (60-120 years old). 4. The number of Soomaa residents has significantly declined over the past century and this trend is continuing, including due to the aging population. <p>Today and in the next 10-20 years, i.e. thanks to the efforts of today’s dugout boat masters, building and use of dugout boats in Soomaa will certainly be preserved. However, thereafter it can abruptly decline due to the interaction of previously mentioned, and potentially other factors. Without additional efforts by dugout boat masters, local community but more generally the Estonian society and state, and also the international community, this could be the likely scenario, which is the main reason why the dugout boat culture is seriously endangered and needs urgent safeguarding already today.</p>
Steps taken to support the phenomenon, skill, knowledge
<p>Based on its statutory goals, MTÜ Eesti Haabjaselts (Estonian Dugout Boat Society), established in 2008, has organized summer workshops for the construction of dugout canoes. Interested people have participated and learned building techniques.</p> <p>Member of the Society Jaan Keerdo defended his Master's degree in 2011 with his work “Theoretical principles and practical solutions of dugout boat building”.</p> <p>The greatest project has been the transportation of the XXV Song Celebration fire in 2009 along the historic waterway from Võrtsjärv to Pärnu.</p> <p>In 2010, the Society contributed to the completion of a children's book called "The Creation of a Dugout".</p> <p>In 2016, Southern Media (Imre Annus) made a study film about Dugout building for the Environmental Board.</p> <p>In 2016, Building and use of expanded dugout boat in Soomaa region was included in the list of Estonian intangible cultural heritage.</p> <p>In 2018, an international seminar was organized at the Soomaa National Park Center with the participation of dugout experts from Ireland, Slovenia, Latvia and Estonia.</p> <p>In 2019, the project "Preparation of the nomination for Soomaa's Dugout Culture" for the UNESCO List of Intangible Cultural Heritage in Urgent Protection was initiated.</p>

Additional information

Bibliography
1. Keerdo, Jaan 2011. Haabjaehituse teoreetilised põhimõtted ja praktilised lahendused (Theoretical principles and practical solutions of dugout boat building) . Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool. Käsikiri.
2. Koivusalo, Frederik 2002. Äspingen. Den forntida österlandsfararens färdmedel. Vaasa: Vaasa Yliopistopaino
3. Pärdi, Heiki 2018. Ürgne ühepuupaat – haabjas, lootsik, vene – Soomaal ja mujal Eestis. (The ancient dugout boat in Soomaa and elsewhere in Estonia). Eesti Vabaõhumuuseumi Toimetised 6. Lk 59-91.
4. Väre, Hans. 2010. Lootsiku loomine: Pühendatud vanadele meistritele (Creating a dugout boat, Dedicated to old masters). [Viljandi]: Soomaa Sõprade Selts.
5. Manninen, Ilmar 1929. Soome sugu rahvaste etnograafia (Ethnography of Finno-Ugric peoples) - KOÜ “Loodus” Tartu 1929, 107/108 Lk.

Internet sources			
Title of the link		Link	Short introduction of the source
1.	Dugout Society website	https://haabjas.com/	Articles and materials about building and use of dugout boats
2.	Wikipedia about dugout	https://et.wikipedia.org/wiki/Haabjas	Article about dugout boat
3.	Dugout boats of the World	https://haabjas.com/maailmakaart/	Google map with links to dugout boats around the World
4.	Dugout	http://historicships.wiseman.ee/est/haabjas	Article on the Old Ships Society
5.	Dugout blog	http://haabjas.blogspot.com/	Posts from 2005 – 2019
Photos			
Title		Description	Watermark?
1.	Old and young masters	Legendary old boat masters Jüri lükk and Jaan Rahumaa instructing young master Jaan Keerdo at Saarisoo camp. Author Toomas Tuul. 23.06.1999	☐
2.	Wedding ride on dugout	Liana and Imre Arro using dugout for wedding ride at Taagepera lake. Author Gerry Sulp. 16.08.2014	☐
3.	Using dugout during flood	Aivar Ruukel using dugout boat during flood to get to smoke sauna at Karuskose . Author Mati Kose. 04.12.2008	☐
4.	Fire and water	Expanding dugout at Saarisoo. Author Mati Kose 19.08.2015	☐
5.	Ride	Ride on dugouts at Urumarja, gathering of dugout boat men, on photo Reigo Neerut. Author Annika Haaas 26.08.2000	☐
6.	Expanding dugout boat	Boat master Priit-Kalev Parts expanding dugout at Liivakingu. Author Alexander Kamelhair 15.08.2018	☐
7.	Gathering of dugout boat men	Dugout boat men gathering at Meiekose, on the Raudna river. Author Sandra Urvak 18.08.2018	☐
8.	Young dugout uilders	Dugout building at Poldi, Builders are Uku Kübarsepp, Boris Vainu and Marek Vainula. Author Sandra Urvak 24.05.2019	☐
9.	Dugout on the river	Soomaa villager Algi Martsoo paddling dugout on the Raudna river. Author Sandra Urvak	☐
10.	Expending dugout at Karuskose	Expanding dugout at Karuskose. On the photo Jaan Keerdo, Aivar Ruukel, Ain Ruukel and Aat Sarv. Author Ülo Soomets 10.09.2012	☐
Videos			
Title		Description	
1.	Building and use of expanded dugout boat in Soomaa region	Film made as a part of UNESCO application, Estonian National Museum 2019. https://www.youtube.com/watch?v=lohGJSxfgBg&t=17s	
2.	Birth of dugout boat	LõunaMeedia2016, Author: Imre Annus Film made as part of Environmental Board project “National parks cultural heritage 2016-2017”. https://www.youtube.com/watch?v=6F_StMi-AaI	
3.	Dugout boat of Soomaa	Film made by Vello Mässi (2001), filmed during 1999-2000. Eesti Maritime Museum. https://haabjas.com/2001/03/03/soomaa-uhpuupaat/	
4.	Dugout Boat	Film made by Mark Soosaar in 1986. https://haabjas.com/1986/03/01/uhpuulootsik-ehk-aastaring-halliste-ja-raudna-joe-kallastel/	

5.	Birth of Dugout	Dugout building camp at Saarisoo in 1996. Authors Aime Jõgi and Tõnis Möldre https://www.youtube.com/watch?v=c-8yklSupqE ja https://www.youtube.com/watch?v=A2_1VofU3_M
6.	Dugout	Dugout camp at 2000 . Made by SA Eestonian Nature. Author: Kalle Mälberg https://www.youtube.com/watch?v=U0NRpmcMjyM
7.	Boat Boys	ERR 1996, Authors: Kati Murutar and Mairo Selgmäe https://haabjas.com/1996/06/19/paadipoisid/
Audio files		
Title		Description
1.	Boat master Aleksander Oolep is interviewed by legendary Estonian journalist Valdo Pant	In Estonian Radio 20th of August 1966. Legendary boat master , teacher of Jüri Lüll and Jaan Rahumaa has been interviewed by legendary radio journalist Valdo Pant. https://www.youtube.com/watch?v=BN3O8zPloT0&t=14s
Text files		
Title		Description
1.	Estonian and Finnish single-log boat	Haas, Annika 1997. Seminar paper. Department of Finno-Ugric Studies. Tartu University https://haabjas.files.wordpress.com/2020/01/1997-eesti-ja-soome-c3bcchepuupaad-annika-haas.pdf
2.	About the rise of single-log boat in Estonia in 1990s	Rennu, Madis 2004.. Proseminar work, Tartu University. https://haabjas.files.wordpress.com/2019/03/2004-madis-rennu-c39chepuupaadiehituse-proseminar.pdf

Sources

Informants	
First- and surname	Aivar Ruukel (1967)
Time the data was collected	2019
Place where data was collected	Soomaa
Data collector	Aivar Ruukel
First- and surname	Priit-Kalev Parts
Time the data was collected	2019
Place where data was collected	Viljandi
Data collector	Aivar Ruukel
First- and surname	Jaan Keerdo
Time the data was collected	2019
Place where data was collected	Tartu
Data collector	Aivar Ruukel
First- and surname	Kaido Kama
Time the data was collected	2019
Place where data was collected	Liivakingu
Data collector	Aivar Ruukel

Other sources	
1.	"Building a dugout boat of one log" (1980). Film made as a comparison of Vepsian dugout boat (filmed in 1967) and Soomaa dugout boat building. Actors: Soomaa boat masters Aleksander Oolep and Jaan Rahumaa (filmed in 1969).
2.	Introduction to dugout boat building in six languages. Brochure published by Kuusakoski Työväenopisto, as part of EU Socrates program in 2003. https://haabjas.files.wordpress.com/2019/03/urmas-aitt-handiscola-logboat.pdf

Location of the materials collected during researching the topic	
Location of the materials	Reference
1.	Creating an online archive of all materials related to dugout boat building and use www.haabjas.com